

ЎЗБЕКИСТОН ИМИЖИНИ ОШИРИШДА МИЛЛИЙ ПУБЛИЦИСТИКАНИНГ РОЛИ

Беруний Султонович АЛИМОВ

PhD, доцент

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети. Тошкент, Ўзбекистон

THE ROLE OF NATIONAL JOURNALISM IN IMPROVING THE IMAGE OF UZBEKISTAN

Beruniy Sultonovich ALIMOV

PhD, docent

Uzbekistan State World Languages University. Tashkent, Uzbekistan

РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПУБЛИЦИСТИКИ В ПОВЫШЕНИИ ИМИДЖА УЗБЕКИСТАНА

Беруний Султонович АЛИМОВ

PhD, доцент

Узбекский государственный университет мировых языков. Ташкент, Узбекистан.

beruniyalimov@gmail.com, beruniyalimov.uz

UDC (УЎК, УДК): 002,4.002 (И), 002(Ўз)

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования):

Алимов Б. С. Ўзбекистон имижини оширишда миллий публицистиканинг роли //Ўзбекистонда хорижий тиллар. — 2020.— № 3 (32), — Б.218-228.

<https://doi.org/10.36078/1596778571>

Received: May 27, 2020

Accepted: July 15, 2020

Published: July 20, 2020

Copyright © 2020 by author(s) and Scientific Research Publishing Inc. This work is licensed under the Creative Commons Attribution International License (CC BY 4.0).

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Open Access

Аннотация. Ушбу мақолада босма нашр ва публицистиканинг мамлакат имижини оширишдаги роли таҳлил қилинади. Шунингдек, уларнинг асосий вазифаси жамият ҳаётида шу кун, айна замонда юз берган воқеалар, ҳодисалар ҳақида жамиятни хабардор қилиш, ундаги мавжуд масалалар, муаммолар бўйича жамоатчилик фикрини уйғотишдан иборат эканлиги қайд этилади. Публицистика ва матбуот барча оммавий ахборот воситаларининг ўзаги, қон томири бўлгани каби, у ҳозирги оммавий коммуникациялар даврида ҳам медиа макон ва унинг истеъмолчилари, ўқувчилар учун муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади. Унинг жамият ҳаёти, атрофда содир бўлаётган воқеа-ҳодисаларни ўзида акс эттириши, таҳлил қилиши ва ўқувчилар аудиторияга таъсирдан иборат ижтимоий функцияларини эътироф этган ҳолда, матбуотнинг мамлакат ички ва ташқи медиа имижини мустаҳкамлаш жараёнидаги ўрни бекиёслигидан ҳолис одам кўз юмолмайди. Мамлакатнинг ташқи медиа макондаги нуфузи авваломбор унинг ички ахборот макондаги имижининг узвий давоми эканлигини тан олган ҳолда шуни алоҳида қайд этиш ўринлики, миллий матбуот ва публицистика мамлакат имижини шакллантиришда ўзига хос роль ўйнайди. Бинобарин, Ўзбекистон журналистикаси жаҳон ахборот макони архитектурасига ҳақли аъзо сифатида киришни истар экан, мақолаларнинг тили, уларнинг яратилиш услуби ва жанрлари ҳам дунё матбуотида қабул қилинган замонавий шакл ва форматларга мослашмасдан иложи йўқ. Матбуот воқеа-ҳодисалар ҳақида ахборот, маълумот етказиш билан чекланмайди, балки мавжуд ҳолатни таҳлил, тадқиқ қилади, хулосалар чиқаради, тақлиф-мулоҳазаларни кенг жамоатчилик муҳокамасига тақдим этади. Замонавий ўзбек публицистлари жамият раванки йўлида тўғаноқ бўлаётган муаммоларни дадиллик билан ёзиш, таҳлил қилиш, танқид қилиш борасида ўз сўзларини айтмоқдалар.

Калит сўзлар: публицистика; босма нашр; газета; мамлакат имижи; назария; амалиёт; матбуот функциялари; медиа матн; тил.

Аннотация. В статье анализируется роль печатных СМИ и публицистики в повышении имиджа страны. Также отмечается, что их основная задача — информировать общественность о текущих событиях в жизни общества, пробуждать общественное мнение по существующим вопросам и проблемам.

Подобно тому, как журналистика и пресса являются источником жизненной силы всех средств массовой информации, они также важны для информационного пространства и его потребителей, читателей в эпоху массовой коммуникации. Признавая ее социальные функции, ее отражение, анализ событий и ее влияние на читателей и аудиторию, нельзя упускать из виду роль прессы в укреплении внутреннего и внешнего имиджа страны в СМИ. Очевидно, что имидж страны во внешнем медиапространстве является прежде всего неотъемлемой частью ее имиджа во внутреннем медиапространстве. Исходя из этого, стоит отметить, что национальная пресса и публицистика играют уникальную роль в формировании имиджа страны. Поэтому, если журналистика Узбекистана хочет войти в архитектуру мирового информационного пространства в качестве полноправного члена, язык статей в национальной периодике, их стиль и жанры должны быть адаптированы к современным формам и форматам, принятым в мировой публицистике. Пресса не ограничивается распространением информации о событиях, но также анализирует текущую ситуацию, делает выводы, представляет общественности предложения и комментарии. Современные узбекские публицисты смело пишут, анализируют и критикуют препятствия, мешающие развитию общества.

Ключевые слова: публицистика; печатное издание; газета; имидж страны; теория; практика; функции печати; медиатекст; язык.

Abstract. The article analyzes the role of print media and journalism in improving the country's image. It is also noted that their main task is to inform the public about current events in the life of society, to awaken public opinion on existing issues and problems. Just as journalism and the press are the lifeblood of all media, they are also important for the information space and its consumers, readers in the era of mass communication. While recognizing its social functions of public life, its reflection, analysis of events around it and its impact on readers and audiences, the role of the press in strengthening the country's internal and external image in the media should not be overlooked. Recognizing that the country's prestige in the external media space is primarily an integral part of its image in the domestic media space, it is worth noting that the national press and journalism play a unique role in shaping the country's image. Therefore, if Uzbek journalism wants to enter the architecture of the world information space as a rightful member, the language of articles, their style and genres are impossible without adapting to the modern forms and formats accepted in the world press. The press is not limited to disseminating information about events, but also analyzes the current situation, draws conclusions, presents proposals and comments to the public. Modern Uzbek publicists boldly write, analyze and criticize the problems that hinder the development of society.

Keywords: journalism; printed edition; newspaper; image of the country; theory; practice; functions of print media; media text; language.

Кириш. Жорий асрнинг интеллектуал аср эканлиги, ҳар қандай замонавий тараққиёт ва юксалиш замирида илм-фан ютуқлари қатори интеллектуал салоҳият ётиши исбот талаб қилмайдиган аксиома. Хусусан, ижтимоий-гуманитар соҳадаги илмий салоҳият мавжуд зиёли қатламнинг жамиятда кечаётган ислохотларга, воқеа-ходисаларга муносабатида акс этади. Бундай муносабатлар майдони эса оммавий ахборот воситаларидир. Матбуот воқеа-ходисалар ҳақида ахборот, маълумот етказиш билан чекланмайди, балки мавжуд ҳолатни таҳлил, тадқиқ қилади, хулосалар чиқаради, тақлиф-мулоҳазаларни кенг жамоатчилик муҳокамасига тақдим этади. Жамоатчилик вакиллари баҳс-мунозарага ундайди. Том маънодаги оммавий коммуникация шу тариқа шаклланади. Миллий интеллектуал салоҳият шахснинг, миллатнинг, халқнинг, жамиятнинг ва албатта давлатнинг энг катта бойлиги ҳисобланади. Ушбу нуқтаи назардан Ўзбекистон имижини шакллантириш ишида ахборотнинг нафақат етказилиши, балки унинг аудитория онгига таъсири жараёни, яъни кўтарилаётган масаланинг назарий-когнитив аспектларини тадқиқ қилиш муҳимдир. Шу маънода россиялик мутахассис И.Василенконинг, “Ҳозирги шароитда исталган давлатнинг кучи ва таъсири унинг ахборот маконидаги ўрни билан бевосита боғлиқдир” деган сўзларига қўшилиш мумкин (1). И. Сушненко эса масалага қуйидагича янада чуқурроқ ёндашган: “Бугун жаҳонда у ёки бу субъектнинг муваффақиятли фаолият олиб бораётганлигини унинг ахборот маконида қандай тақдим этилганлиги ва унинг қандай имижга эга эканлиги билан баҳолаш мумкин” (12).

Россиялик таниқли матбуотшунос олим Е.П. Прохоров матбуотнинг асосий вазифалари сифатида мафкуравий, маданий-маърифий ва рекреатив (дам олдиришга мўлжалланган) ва бевосита ташкилотчилик функцияларини тилга олади. Журналистика функцияларини тўрт кўринишга бўлган тадқиқотчи С.Г. Корконосенко таснифи ҳам қарийб шунга яқин. Биз мазкур рўйхатга матбуотнинг миллий интеллектуал салоҳият кўзгуси эканлигини ҳам қўшиш зарур деб ҳисоблаймиз. Зеро, тақрор таъкидлаш жоиз бўлса, жамиятнинг илғор вакиллари бўлмиш зиёлилар, қолаверса, жонкуяр фаоллар ўз қарашлари, мулоҳазалари билан авваламбор матбуот орқали халққа таниладилар ҳамда “миллий ақл” хазинасини бойита борадилар. Кенг оммани фикрий фаолликка даъват этадилар. Филология фанлари доктори Мухтор Худойкулов тўғри ёзганидек, оммавий ахборот воситалари воқеликни тасвирлаб бериши ва таҳлил этиши орқали ўқувчилар аудиториясига бевосита таъсир этиши ижтимоий вазифа даражасига кўтарилади (15). Кези келганда айтиш жоизки, домла М. Худойкуловнинг қаламига мансуб “Журналистикага кириш”, “Оммавий ахборот воситалари назарияси”, “Оммавий ахборот воситалари типологияси”, “Бадий публицистика жанрлари”, “Ўзбек ҳажвий публицистикаси”, “Журналистика ва публицистика” каби асарлари (16) журналист-тадқиқотчилар учун муҳим назарий манба ҳисобланади.

Публицистика (лот. *publicus* – ижтимоий) — даврнинг ижтимоий-сиёсий ва бошқа долзарб масалаларига бағишланган адабий ижод тури. Публицистиканинг вазифаси ижтимоий фикр уйғотиш ва уни

шакллантириш, маълум мақсадга йўналтириш, хужжатли факт-маълумотлар асосида воқелик манзарасини яратишдан иборат (9).

Ҳар қандай давлат имижни ўзгармайдиган, муқим характериға эға бўлиб, у узоқ йиллар, баъзан асрлар давомида жаҳон халқлари онгида шакллана боради. Маълум бир мазмунда пайдо бўлиши ва кейинчалик кишилар онгида қолган тасаввурни кескин ўзгартириши осон кечмайди.

Айниқса, ушбу тадқиқот жараёнида мамлакат имижининг инсон тасаввури, онгу шууриға таъсири, муаммонинг психологик аспекти ўрганилар экан, унга нисбатан кишилар ҳаёлидаги аксинг қанчалик муқимлиги масаласиға алоҳида эътибор бериш тақозо этилади. Афсуски, имижнинг когнитивлиги муаммоси жуда кам ўрганилганлиги олимлар билдирган фикрларни қиёсий тадқиқ этиш имкониятини бирмунча чеклайди.

Бироқ энг асосий масала — мамлакатға нисбатан кишилар онгидаги тасаввурни ўзгартириш қанчалик мураккаб жараён бўлмасин, уни назарий жиҳатдан чуқур таҳлил этиш, ечимини кутаётган масалаларни илмий жиҳатдан ҳал этиш, исботталаб қарашларға ойдинлик киритиш, табиийки, муаммоға комплекс ёндашув заруратини кўрсатади.

“Публицистика ижтимоий ҳаётни акс эттиришнинг алоҳида бир тури ҳисобланиб, жамият ҳаётининг шу кундаги, айна замондаги ҳолатини, ютуқ ва камчиликларини, муаммоларини ўзида акс эттиради ва шу кунға, айна замонға хизмат қилади. Публицистиканинг вазифаси жамият ҳаётида шу кун, айна замонда юз берган воқеалар, ҳодисалар ҳақида жамиятни хабардор қилиш, ундаги мавжуд масалалар, муаммолар бўйича жамоатчилик фикрини уйғотишдан иборатдир” (15).

Ўзбек миллий публицистикаси катта ва салмоқли ҳаётий тажрибаға эға. Мустақиллик йилларининг ўзида ўнлаб публицистлар ўзларининг ғоятда долзаб мавзуларға бағишланган мақолалари билан зиёлилар сафининг олдида бордилар. Одил Ёқубов, Примкул Қодиров, Озод Шарафиддинов, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Иброҳим Ғафуров, Абдуқаҳҳор Иброҳимов сингари атоқли ижодкорлар, Наим Каримов, Шерали Турдиев, Холида Ахророва, Сирожиддин Аҳмад каби манбашунослар, Анвар Обиджон, Эркин Аъзам, Хуршид Даврон, Ёқубжон Хўжамбердиев, Мирзо Кенжабек, Анвар Жўрабоев, Аҳмаджон Мелибоев, Алиназар Эгамбердиев каби яна қанчадан-қанча қалам соҳиблари даврнинг энг долзарб муаммоларига бағишланган мақолалари, суҳбатлари, интервьюлари билан жамоатчилик диққат-этиборида бўлдилар.

Кенг омма дунёқарашини ўстириш, одамларни бохабарлигини ошириш, фикрлашға даъват қилиш, умумлаштириб айтганда, замон ва макон “пулс”ини идрок этишға катта ҳисса қўшдилар. Айна мустақиллик йилларида ўзбек матбуотида тарихда илк бор “Журналист текшируви” йўналишидаги тадқиқотлар кенг омма эътибориға ҳавола этилди. Ҳабибулло Олимжонов, Сафар Остонов, Аъло Хўжаев, Шохруҳ Акбаров, Муҳаммаджон Обидов, Қурбон Эшмат, Абдунаби Ҳайдаров, Беккул Эгамқулов сингари журналистлар чиқишлари таҳлил ва тадқиқнинг чуқурлиги билан ҳаёт ҳақиқатини ҳимоя қилишға қаратилган мақолалар ёздиларки, биз

уларнинг энг сара намуналари мамлакат ва миллат обрўси, нуфузи ва имижини янада мустаҳкамлашга ҳисса бўлиб қўшилди дея оламиз.

“...кўпчилигимиз шўронинг тузини ичиб катта бўлганмиз, — деб ёзади Ўзбекистон Қаҳрамони, атоқли адабиётшунос олим О.Шарафиддинов, “Муқаддас бурч” сарлавҳали мақоласида, — унинг темир қолиплари, аёвсиз тақиқлари ичида улғайганмиз. Биз қафасда яшашга, тутқинликда умр кечиришга ўрганиб қолгандик. Биз ҳамма нарсани билмоғимиз шарт эмас эди, мабодо Искандарнинг шохи борлигини билиб қолганимизда ҳам ривоятдаги сартарош каби билганимизни бориб айтадиган қудуқ йўқ эди. Ёрилиб кетсак кетардикки, оғиз очиб бемалол нафас олабилмасдик. Албатта, тутқинликда, фикрий асоратда яшаш кўникмаси қисқа фурсатда ўтиб кетадиган иллат эмас” (13).

Адиб барча чиқишларида халқ дарди, унинг ўтмиши, бугуни ва келажаги ҳақида қайғуради, германиялик таникли адабиётшунос Ингеборг Балдауф ҳақида ёзадими, номдор адиб Салмон Рушдига очиқ хат йўллайдими, мулоҳазаларини самимий куюнчаклик билан, катта эҳтиросларга тўлиб-жўшиб баён этади.

Иброҳим Ғафуров, Виктор Алимасов каби публицистлар асарларида маънавият масалаларидан сўз юритилса, Абдуқаҳор Иброҳимов, Ёқубжон Хўжамбердиев мақолаларида халқимиз ўтмиши тарихий-фалсафий йўналишда ўрганилади.

Замонавий ахборот оқими хусусиятлари, имкониятларидан (ҳар қандай ахборотни исталган дақиқада дунёга ёйиш оддий ҳолга айлангани) келиб чиқилса, мамлакат худудида фаолият юритаётган оммавий ахборот воситалари тарқатаётган хабарлар, янгиликлар ички ахборот эҳтиёжини қондириши билан бир вақтда, мамлакатимиз ва халқимиз ҳаётига доир янгиликларни жаҳон аҳлига етказётган ҳисобланади. Ва ҳар қандай ахборот бир вақтнинг ўзида ҳам ички, ҳам ташқи ахборот вазифасини ўтаётган ҳисобланади.

Биргина шу ҳолатнинг ўзи, бир томондан, замонавий ахборот дунёсининг янгиланаётганини ифода этса, иккинчи томондан, маҳаллий журналистлар зиммасига фавқулудда жиддий масъулиятлар юклайди.

Ҳозирги замон ўқувчиси — ўқувчи эмас, у аввало томошабин. У матндан кўра визуал ахборотни катта қизиқиш билан қабул қилади ва узок вақтгача эслаб қолади. Бошқача айтганда, замондошларимиз кун давомида қабул қиладиган ахборотнинг 70 фоизини кўз билан кўрган маълумотлари орқали олади. Шу сабабдан бугунги журналистикани, мисол учун газета-журналларни, телевидениени, ахборот порталларини визуаллашган ахборотсиз тасаввур этиб бўлмайди. Инфографика, лонгрид, стори теллинг каби янги форматлар анъанавий журналистиканинг барча йўналишларини ўзида мужассамлаштира олади.

Биз ҳозир “мақола”ни нафақат ўқишимиз (матн), балки уни тинглашимиз (аудио файл), томоша қилишимиз (видео ва бошқа визуал материаллар), ҳатто унга бевосита муносабат билдиришимиз ҳам мумкин.

Дарҳақиқат, ҳозирги замон ўзгаришлари, оммавий ахборот воситаларининг технологик жиҳатдан шиддат билан янгилиниши соҳага ўзгача ижодий услуб ва шаклларнинг яратилишига, янгича ифода воситалари, янгича тил, тасвир йўсинларининг кашф

этилишига эҳтиёж туғдирмоқда. Бундай эҳтиёж миллий журналистикамизнинг имкониятларини глобал микёсларда кенгайтириш учун айна муддаодир.

Публицист Аҳмаджон Мелибоев моҳир халқаро шарҳловчи сифатида танилди, маънавият ва миллий матбуот муаммолари, унинг жамиятни демократлаштиришдаги ўрни, аҳамиятига бағишланган туркум мақолалари жамоатчиликни эътиборига тушди.

Мамлакатнинг ташқи медиа макондаги нуфузи авваламбор унинг ички ахборот маконидаги имижининг узвий давоми эканлигини тан олган ҳолда шуни алоҳида қайд этиш ўринлики, миллий матбуот ва публицистика мамлакат имижини шакллантиришда ўзига хос роль ўйнайди. Бинобарин, Ўзбекистон журналистикаси жаҳон ахборот макони архитектурасига ҳақли аъзо сифатида киришни истар экан, мақолаларнинг тили, уларнинг яратилиш услуби ва жанрлари ҳам дунё матбуотида қабул қилинган замонавий шакл ва форматларга мослашмасдан иложи йўқ. Масалан кўпсўзлик, жимжимадорлик, баландпарвозлик, ортикча ҳамду санога йўл қўйишлардан ҳозирги хориж матбуоти воз кечганига анча вақтлар бўлган. Ўз ўқувчиларимизнинг диди-савияси ҳам, талаби ҳам ўша халқаро андозалар руҳида ўзгариб бораётгани кундек равшан бўлиб қолди. Публицист А. Мелибоев “Газета тили қандай бўлиши керак?” деб номланган мақоласида шундай ёзади (7): “Газета тилини кашшоқлаштираётган мақолаларнинг кўпи у ёки бу ижодкорнинг юбилейи муносабати билан ёзиладиган ҳамду санолардир. Аммо мақолада олимнинг маълум бир соҳа ривожига қўшган ҳиссаси нима, деган жўн саволга жавоб топа олмайсиз”.

Муаллиф ўтмиш ва бугунги кун матбуотини солиштирар ўз шахсий кузатишларини қуйидагича хулосалайди (8): “Бугун энди журналистикада бутунлай бошқача иш услуби юзага келди. Тез ва таъсирчан ёзиш керак. Ҳамкасблар тили билан айтганда, муаммони кўя билиш лозим”.

Ҳақиқатан ҳам публицистика замон билан ҳамнафас журналистик жанр ҳисобланади. Ушбу фикр Х.Дўстмуҳаммад ижодига доир турли йилларда чоп этилган публицистик асарлар, мақолалар ва суҳбатларда баён этилган. 1990 йили “Ёшлик” журналида эълон қилинган “Ўзбекистон Мустақил бўла оладими?” сарлавҳали мақолада муаллиф шундай ёзади: “Жумҳуриятимизнинг ҳар бир фуқароси, ҳар бир оила, ҳар бир жамоа, ҳар бир уруғ, элат ўз кадр-қимматини англамоғи зарур. Кадр-қимматни англаш ўз ҳуқуқини англашдан бошланади. Ҳар бир фуқародан бошлаб санаб ўтилган бирликлар ўзлигини англаган сайин охир-оқибатда жумҳурият кадр-қиммати англанади, мустақиллигига замин яратилади. Англаш шу даражада олий мақомга кўтарилсинки, токи Ўзбекистон худди бир комил шахсга айлансин” (6). “Миллий тикланиш” газетасида 1995 йил чоп этилган мақолада эса адиб ўзининг фалсафий қарашларини илгари сураб экан, тарихан ўтиш даврида яшаётган халқ ва миллатнинг обрўси ва имижига ишора қилади: “Шахслари кўпайган миллатнинг халқ сифатидаги нуфузи ортади. Шахс кўпайгани сайин миллий маънавий бутлик юзага келади. Шу тариқа миллат феномени шаклланади” (5).

Муаллиф 2002 йилда нашр этилган “Демократлашаётган менталитет” мақоласида “Мамлакатимизда демократия бор ё йўқлиги

хақида гап қўзғалса, олис-яқин хорижга қулоқ тутамиз: у томонларда бизнинг шаънимизга нималар дейишаётган экан? Ва нимадандир иймангандек, тилимиз қисикдек бўйнимизни эгамиз, суҳбатдошдан кўзимизни олиб қочамиз. Шундай ҳолатларга тушганда яна ва яна демократлашган жамият, сўз эркинлигига эришган оммавий ахборот воситалари тўғрисида ўйлаб кетасан, киши (3)” деб ёзади. “Мулкдор” газетасига берган интервьюсида ёзувчи шундай дейди: “Аслида журналист касбининг зуваласи фаоллик хамиридан қорилган, десам янглишмасам керак. Ёзувчи илҳомли лаҳзалардагина қўлига қалам-қоғоз олар, журналистнинг илҳоми эса ҳар куни, ҳар соатда эгарланган отдек шай турмоғи шарт! У бугуннинг воқеа-ходисалари қозонида қайнайди, у бугун ҳақида сўз юритади, мулоҳаза айтади, танқид-таҳлил ёзади” (4).

Публицистнинг 2004 йилда ёзган “Асримизга муносиблик туйғуси” сарлавҳали мақоласида қуйидаги сатрлар бор: “Ҳар қандай жамиятни ҳамиша муайян мақсад жипслаштириб туради. Лекин Ватан тақдири, тинчлиги муддаоиси ҳеч қачон иккинчи ё учинчи даражага тушмайди. Она-Ватанни нотинч қилиш эвазига эришилган ҳеч бир мақсаду маслак зинҳор ўзини оқламайди” (2). “Шаҳс, жамият ва давлат бир-бири билан боғлиқ узвий тушунчалар. Юлдузлар қутб юлдузи атрофида айлангани каби ҳозирги даврнинг ҳамма муаммоси мана шу тушунчалар атрофида айланади”, дейди муаллиф “Шеър — дард, дард — сиёсат” сарлавҳали суҳбатда (14). Кўриниб турибдики публицистнинг турли матбуот нашрларида эълон қилинган бу асарлари пировардида бир мақсадга — мамлакатимиз имижини кўтаришга хизмат қилади.

Бугунги ўзбек журналистикаси жаҳон ахборот макони архитектурасига таркибий бўлим сифатида кириб борар экан, ахборотнинг замонавий жанрлари ва шаклларидан фойдаланишни жорий этиш масаласи давр талабидир. Яъни, ахборот матнига ортикча безак бериш, сўзларни керагидан ортикча ишлатиш тавсия этилмайди. Чунончи дунё ахборот майдонида пайдо бўлаётган замонавий жанрларнинг барчаси қисқаликка ва тезкорликка йўналтирилмоқда. Эскича, сийқа ёки аморф (ўлик) усулларнинг даври ўтди.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист Жаббор Раззоқов ахборот маконидаги ҳозирги жараёнлар, бугунги матбуот муаммолари ҳақидаги хулосаларини «Ўқиш бошқа, уқиш бошқа» сарлавҳали мақоласида шундай хулосалайди (10): “Замон ўзгараяпти, кун, ҳатто ҳар дақиқада содир бўлаётган воқеа-ходисалар билан танишиш осон кечмаяпти. XXI аср ахборот асри деганлари шу-да. Бу даврда ахборот тарқатувчи ҳар қандай кўринишдаги воситалар, у босма бўладими, электронми, ижтимоий тармоқ ё телефон, гаджетларми, хуллас жиддий рақобатга киришиб, уларсиз ҳаёт тарзимиз мазмунсиз бўлди қолди... Муаллифнинг фикрига кўра, «Республикамизда матбуот, ахборот тарқатиш масаласида мавжуд муаммоларни ҳал қилмас эканмиз, халқаро миқёсдаги обрўмиз яхшиланмайди”.

Мамлакат имижини яратишда журналистик жанр, услуб, тил ва тасвир воситасида умумсамарадорликни ошириш, халқаро медиа маконда мамлакат имижини кўтариш, шакллантиришга доир хабарларни сифатли тайёрлаш ҳар қандай муаллифдан юксак ижодий маҳоратни талаб қилади.

Ўйлаймизки, хорижий тилларда ахборот узатаётган ҳар бир миллий ОАВ материалларини жанр, тил ва услуб жиҳатидан қайтадан кўриб чиқиш, таҳлил қилиш, хорижий тилларда сўзлашувчи муҳаррирлар хизматидан тизимли равишда фойдаланишни талаб қилади.

Шунингдек, жаҳон медиа маконида Ўзбекистон имижини билан боғлиқ ахборотлар тарқатиш, бу борадаги барча ишларни умум эътироф этилган этика ва касб этикаси меъёрлари асосида ташкил этиш зарурлиги таъкидланади.

Қайд этиш керак, Ўзбекистон жаҳон медиа майдонида ўзининг ижобий имижини шакллантириш учун етарли даражадаги куч ва салоҳиятга эга бўлган мамлакатдир. Бинобарин, бу борадаги ишларга мавжуд ёндошувни концептуал жиҳатдан янги босқичга олиб чиқадиган пайт келди. Булар давлат бошқаруви органлари, турли вазирлик ва ташкилотлар, муассасалар ахборот хизматларининг медиа макондаги мамлакат имижини шакллантиришга йўналтирилган фаолиятини қайта кўриб чиқиш, уларни баҳолаш, тегишли хулосалар ҳамда тажриба асосида янада фаоллаштиришни тақозо этади.

Босма нашрларнинг жамиятимиз учун муҳим аҳамияти ҳақида Ж.Раззоқов ЎЗА муҳбирига берган интервьюсида ҳам алоҳида тўхталади (11): “Ўтган асрнинг 85-йиллари ҳозирги “Ёшлар овози” газетасининг бош муҳаррири эдим. Ёшлар матбуотининг жўшқин, ҳар доим олдинги сафда бўлиши учун курашиб, сара, керакли, фикрлашга ундайдиган мақолалар билан саҳифаларни беаганмиз. Газетанинг ўзи ҳаётдан олдинда бўлиши керак”. Муаллифнинг фикрича Ватан равнаки, маърифат ва маънавиятини сақлаб қолишда матбуотнинг роли беқиёсдир.

Замонавий цивилизациянинг ўзига хос муҳим хусусиятларидан бири, бу унинг мавқеи, салоҳияти, тақдири кўп жиҳатдан ахборотга боғлиқ бўлиб қолганлигида кўринмоқда. Оддий инсонлардан тортиб машҳур шахсларнинг, давлат раҳбарларининг, шунингдек, халқларнинг, давлатларнинг ҳаёти, яшаш тарзи, истиқболи ахборот майдонларида ҳал этилмоқда, десак муболага бўлмайди. Кўринадики, вужудга келган ёш мустақил давлатларнинг оёққа туриши, минтақада ва жаҳон ҳамжамиятида мустақам ўринга эга бўлиши, ҳар жиҳатдан ахборотга, яна бир қарра миллий ва жаҳон ахборот маконида кечадиган жараёнларга боғлиқ бўлиб қолмоқда.

Маълумки, ҳар қандай миллий журналистика, яъни миллий матбуот, биринчи навбатда, мамлакат аҳолисининг ахборотга бўлган эҳтиёжини қондиришга хизмат қилади. Бир йўла халқ, жамият ва давлат ҳақида муайян тасаввур яратади.

Шундай экан, биз ана шу “янги нефть”ни қазиб чиқарувчи кадрларни тайёрлаш ишига ҳар доимгидан ҳам жиддийроқ ёндашишимиз керак.

Ўзбекистоннинг халқаро медиа макондаги имижини оширишда миллий ОАВнинг ўрни беқиёсдир. Чунки журналист ўзининг профессионал фаолияти давомида ўз Ватани ҳақида дунё аудиторияга ахборот етказар экан, мавжуд сиёсий ва иқтисодий ўзгаришларни ҳолисона ёритиш баробарида, унинг нуфузини оширишга бевосита хизмат қилади. Яъни халқаро ахборот майдонида миллий манфаатларни ҳимоялайди.

Умуман олганда Ўзбекистон ўзининг ижобий имижини шакллантириш учун етарли даражадаги куч ва салоҳиятга эга бўлган мамлакатдир. Лекин бу борадаги ишларга мавжуд ёндошувни концептуал жиҳатдан янги босқичга олиб чиқиш лозим. Ана шу мақсадда давлат бошқаруви органлари, турли вазирлик ва ташкилотлар, муассасалар Ахборот хизматларининг медиа макондаги мамлакат имижини шакллантиришга йўналтирилган ишларини қайта кўриб чиқиш, уларни баҳолаш, тегишли хулосалар ҳамда тажриба асосида янада фаоллаштириш жоиз.

Айни пайтда ҳанузгача ишлатилмаган заҳиралар ва қатор долзарб масалалар борки, улардан фойдаланиш ёки ҳал этиш орқали мамлакат имижини шакллантиришнинг «умум иши» эканлигини кўпчилик томонидан англанишига эришиш мумкин. Чунки аёвсиз рақобат даврида мамлакатнинг ижобий имижини ва брендини кучайтиришга йўналтирилган навбатдаги сифат босқичига чиқиш учун давлат, фуқаролар, ишбилармон доиралар бир ёқадан бош чиқаришлари шарт.

Авваламбор, ижобий имижини шакллантиришга тизимли ва комплекс ёндошув талаб этилади. Бу соҳада тушунчаларни умумлаштириш, устивор йўналишлар, мақсад ва вазифаларни белгилаб олиш, амалга ошириш услублари ва шакллари ишлаб чиқиш керак.

Ана шу ишларни амалиётга тадбиқ этиш учун нафақат давлат маблағлари, балки мамлакатдаги етакчи экспертлар ҳамда бизнес доиралар имкониятларидан ҳам кенг фойдаланиш мумкин. Булардан ташқари, фуқаролик жамиятининг барча қатламлари «имиж сиёсати»ни амалга оширишда фаол иштирок этишлари мақсадга мувофиқдир. Бунда мамлакатда тўпланган тажриба ва ўрганилган хорижий манбаларга асосланган ҳолда навбатдаги масалаларга алоҳида эътибор қаратиш зарур:

“Ягона медиа имиж сиёсати”нинг самарадорлигини ошириш учун давлат ташкилотлари ўртасидаги ҳамкорликни кенгайтириш лозим.

Республикада бу йўналишдаги масалаларни ўз вақтида ва сифатли бажаришга қаратилган ўзига хос ҳуқуқий база яратилган. Мисол учун мазкур соҳада 10 та қонун мавжуд бўлиб, булар: “Оммавий ахборот воситалари тўғрисида” (янги таҳрирда), “Ахборот олиш қафолатлари ва эркинлиги тўғрисида”, “Ахборот эркинлиги тамойиллари ва қафолатлари тўғрисида”, “Журналистлик фаолиятини ҳимоя қилиш тўғрисида”, “Телекоммуникациялар тўғрисида”, “Ахборотлаштириш тўғрисида” ва бошқалар. Мазкур қонунлар фуқароларнинг сўз ва ахборот эркинлиги, уни олиш, сақлаш ва тарқатиш ҳуқуқи, бу борадаги бошқа тегишли ҳуқуқларини амалга оширишга хизмат қилади.

Хулоса ўрнида шуни айтиш керакки, публицистика ва матбуот барча оммавий ахборот воситаларининг ўзаги, қон томири бўлгани каби, у ҳозирги оммавий коммуникациялар даврида ҳам медиа макон ва унинг истеъмолчилари, ўқувчилар учун муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади. Унинг жамият ҳаёти, атрофда содир бўлаётган воқеа-ҳодисаларни ўзида акс эттириши, таҳлил қилиши ва ўқувчилар аудиторияга таъсиридан иборат ижтимоий функцияларини эътироф этган ҳолда, матбуотнинг мамлакат ички ва ташқи медиа имижини мустаҳкамлаш жараёнидаги ўрни бекиёслигидан холис одам кўз

юмолмайди. Зеро, замонавий ўзбек публицистлари жамият равнаки йўлида тўғанок бўлаётган муаммоларни дадиллик билан ёзиш, таҳлил қилиш, танқид қилиш борасида ўз сўзларини айтмоқдалар.

Ёш мустақил Ўзбекистоннинг халқаро нуфузини оширишда жаҳон ахборот макони, хусусан, оммавий ахборот воситалари ҳал қилувчи аҳамият касб этиши республикамиз ҳақида эълон қилинган матбуот чиқишлари мамлакатимиз ва халқимиз имижини вужудга келтириш, шакллантириш ва ривожлантиришда асосий омил бўлиб қолиши юзасидан таклифлар ишлаб чиқишни талаб этади.

Глобаллашув шароитида дунё ахборот маконини эгаллашга уринишлар, унга мутлақ эгалликка интилиш кайфиятлари яққол кўзга ташланмоқда. Бунинг халқаро медиамаконда ахборотнинг монополлашувига йўл очиши, айрим ҳолларда эса қудратли давлатларнинг эндигина мустақиллик йўлини танлаган ва ривожланаётган ёш давлатлар манфаатлари билан ҳисоблашмаган ҳолда иш тутишлари натижасида юзага келадиган, мамлакат имижига салбий таъсир этиши мумкин бўлган омилларни аниқлашни тақозо этади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Василенко И.А. Геополитика современного мира. — Москва: Гардарика, 2006. — 317 с.
2. Дўстмуҳаммад Х. Асримизга муносиблик туйғуси // “XXI аср” газетаси. 2004 йил, 9 сентябрь, 37-сон.
3. Дўстмуҳаммад Х. Демократлашаётган менталитет // “Халқ сўзи” газетаси. 2002 йил, 16 октябрь, №223 (3051)-сон.
4. Дўстмуҳаммад Х. Журналист касбининг зуваласи фаоллик хаширдан қорилган // “Мулкдор” газетаси. 2002 йил, 28 июнь, 26 (400)-сон.
5. Дўстмуҳаммад Х. Ғаввосларга зорикқан уммон // “Миллий тикланиш” газетаси. 1995 йил, 19 сентябрь, 15-сон.
6. Дўстмуҳаммад Х. Ўзбекистон Мустақил бўла оладими? // “Ёшлик” журнали 1990 йил, 9-сон.
7. Мелибоев А. Газета тили қандай бўлиши керак? Қирқ бешинчи бекат. — Тошкент: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти. 2008. — 128 б.
8. Публицистика. — URL.: <https://qomus.info/encyclopedia/cat-p/publitsistika-uz/>
9. Раззақов Ж. Ўқиш бошқа, уқиш бошқа. <https://pv.uz/> / 2020 йил, 2 май.
10. Раззақов Ж. Рўзнормани ўлдирмаслик учун курашганмиз, холос. URL.: http://uza.uz/oz/society/zhabbor-razzo-r-znomani-ldirmaslik-uchun-kurashganmiz-kholos-31-01-2019?fbclid=IwAR0J_Sh6fTyPv7oMfRNiYsMlxEqXYSBuqs3NcZPpaHWmh8sogLh1e1nNDX0.
11. Сушненкова И.А. Моделирование фрейма как инструмент регионального имиджмейкинга // Средства массовой информации в современном мире. Петербургские чтения: Материалы 50-й международной научной конференции. — СПб., 2011. — 238 с.
12. Шарофиддинов О. Ижодни англаш бахти. — Тошкент: Шарқ, 2004. — 640 б.
13. Шарофиддинов О. Шеър — дард, дард — сиёсат // “Миллий тикланиш” газетаси. 2018 йил, 31 январь, 5 (489)-сон.
14. Худойкулов М. Журналистика ва публицистика. — Тошкент: Тафаккур, 2011. — Б. 30–33.
15. Худойкулов М. Китоблар, асарлар. — URL.: https://kitobxon.com/uz/yozuvchi/muhtor_hudoykulov

References

1. Vasilenko I.A., *Geopolitika sovremennogo mira* (Geopolitics of the Modern World), Moscow: Gardariki, 2006, 317 p.
2. Dustmuhammad Kh., *XXI century, Newspaper*, 2004, 9 September, No.37.
3. Dustmuhammad Kh., *Khalq suzi, Newspaper*, 2002, 16 oktyabr', No.223 (3051).
4. Dustmuhammad Kh., *Mulkdor, Newspaper*, 2002 iil, 28 iyun', No.26 (400).
5. Dustmuhammad Kh., *Millii tiklanish, Newspaper*, 1995 iil, 19 sentyabr', No.15.
6. Dustmuhammad Kh. *Eshlik zhurnali* 1990 iil, No. 9.
7. Meliboev A., *Qirq beshinchi bekat* (Forty-fifth Stop), Tashkent: publishing house of the National Library of Uzbekistan named after Alisher Navoi. 2008. 128 p.
8. Publicistics, available at: <https://qomus.info/encyclopedia/cat-p/publitsistika-uz/>
9. Razzaqov Zh., *O'qish boshqa, uqish boshqa* (Reading is Different, Understanding is Different), available at: <https://pv.uz> 2020 iil, 2 mai.
10. Razzaqov Zh., *Ruznomani uldirmaslik uchun kurashganmiz, kholos* (We fought not to kill the post, no more). Available at: http://uza.uz/oz/society/zhabbor-razzo-r-znomani-ldirmaslik-uchun-kurashganmiz-kholos-31-01-2019?fbclid=IwAR0J_Sh6fTyPv7oMfRNiYsMlxEqXYSBuqs3NcZPpaHWmh8sogLh1e1nNDX0.
11. Sushnenkova I.A., *Mass media in the Modern World*. Petersburg readings: Proceedings of the 50th international scientific conference, Saint Petersburg, 2011, 238 p.
12. Sharofiddinov O., *Izhodni anglash bakhti* (Happiness to Understand Creativity), Tashkent: East, 2004. 640 p.
13. Sharofiddinov O., *Millii tiklanish, Newspaper*, January 31, 2018, No. 5 (489).
14. Khudoiqulov M. *Zhurnalistika va publitsistika* (Journalism and Publicism), Tashkent: Thinking, 2011. 30–33.
15. Khudoiqulov M., *Kitoblar, asarlar* (Books, works), available at: https://kitobxon.com/uz/yozuvchi/muhtor_hudoykulov